

Bariş Gazeteciliği Bağlamında Türkiye Medyasında Ezidiler ve Türkmenler*

Ceren SARAN
Ceren ACUN
Çaęlayan Koşal AKPINARLI
Gökhan ARIKAN
Ayşenur ÖLMEZSES ŞENTÜRK
Sergül TAŞDEMİR

doktora öğrencileri, galatasaray üniversitesi medya ve iletişim çalışmaları
ceren.saran / cerenacun04 / caglayankosal@gmail.com
garikan@hacettepe.edu.tr
a.olmezses / sergultasdemir@gmail.com

Abstract

The representation of Yazidis and Turkmens in terms of Peace Journalism on Turkish media

This study aims at investigating the representation of Yazidi and Turkmen people on Turkey's media following the occupation of Şengal (Sincar) by ISIS. While the research is based on the principles of peace journalism, a critical approach has also been adopted. Newspapers Evrensel, Birgün, Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah and Yeniçağ have been selected as sample regarding their political and economic positions together with their publishing principles, and they have been examined based on the proposed principles of peace journalism. The principles of the critical discourse analysis applied to the newspapers published between the dates 4 - 31 August 2014, the findings have been evaluated and the results have been discussed in the context of peace journalism principles. At the end of the research, it is seen that the newspapers that are subjected to critical discourse analysis are far from the peace journalism principles of Lynch and McGoldrick who suggest the media can take a positive role for encouraging and promoting peace. Also, Yazidis and Turkmens are represented as "we/other" depending on the ideological position of the newspaper, rather than the "victim" of the war.

keywords: peace journalism, critical discourse analysis, representation, Yazidis, Turkmens

* Bu çalışma, Galatasaray Üniversitesi Medya ve İletişim Çalışmaları Doktora Programında yer alan ve Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu tarafından yürütölen Uluslararası İletişim dersi kapsamında hazırlanmıştır.

Résumé

La représentation des Turkmènes et des Yézidis dans le contexte du journalisme de paix dans les médias de la Turquie

Cette étude vise à étudier la représentation des Yézidis et des Turkmènes dans les médias de la Turquie suite à l'occupation du Şengal (Sincar) par Daesh. Bien que la recherche repose sur les principes du journalisme de paix, une approche critique a également été adoptée. Les journaux Evrensel, Birgün, Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah et Yeniçağ ont été sélectionnés au regard de leurs positions politiques et économiques en même temps de leurs principes éditoriaux et ont été examinés sur la base des principes proposés du journalisme de paix. Les résultats de l'analyse critique du discours appliquée aux journaux publiés entre le 4 et le 31 août 2014 ont été évalués et les résultats ont été discutés dans le contexte des principes du journalisme de paix. À la fin de la recherche, on constate que les journaux analysés sont loin des principes du journalisme de paix de Lynch et McGoldrick qui suggèrent que les médias peuvent jouer un rôle positif pour encourager et promouvoir la paix. Pareillement, Yazidis et Turkmènes sont représentés comme « nous / autres » d'une manière idéologique, plutôt que « victime » dans les nouvelles.

mots-clés: journalisme de paix, analyse de discours critique, représentation, Yézidis, Turkmènes

Öz

Bu çalışma, IŞİD'in 2014 Şengal (Sincar) işgalini takiben Ezidi ve Türkmenlerin Türkiye medyasında yer alan temsillerini barış gazeteciliği yaklaşımı bağlamında sorgulamaya açmayı amaçlamaktadır. Barış gazeteciliği ilkeleri araştırmanın temelini oluşturmakla birlikte, bu yaklaşıma eleştirel bir bakış açısı getirebilmek de hedeflenmiştir. Araştırmanın örneklemini oluştururken siyasi ve ekonomik konumlanmaları ile yayın kimlikleri göz önünde bulundurularak seçilen Evrensel, Birgün, Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah ve Yeniçağ gazetelerinin konuya ilişkin ilk sayfa haberleri, barış gazeteciliğinin önerdiği ilkeler kapsamında incelenmiştir. 4-31 Ağustos 2014 tarihleri arasında gazetelerin eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmesi sonucu elde edilen bulgular, barış gazeteciliği yaklaşımı bağlamında değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda incelenen gazetelerin, Lynch ve McGoldrick'in, medyanın barışı özendirme ve destekleme konusunda pozitif bir rol oynayabileceği yönündeki barış gazeteciliği tezinden uzak olduğu; Ezidiler ve Türkmenlerin, "mağdur" yerine ideolojik bir tutumla "biz/öteki" şeklinde temsil edildiği görülmüştür.

anahtar kelimeler: barış gazeteciliği, eleştirel söylem analizi, temsil, Ezidiler, Türkmenler

Giriş

Suriye’de beş yıldır bir savaş sürüyor. Arap Baharı ile 2011 yılında başlayan isyanlar silahlı çatışmalara dönüşmüş ve 2013 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi raporuna “bariz derecede mezhepsel” kategorisiyle girmiş durumda.¹ Bugün ise birden çok devletin silahlı birlikleriyle dâhil oldukları bir savaş devam etmekte. Bu savaş Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’nin uluslararası politikaları sonucunda beş yıl içinde yükselerek Türkiye’nin ana gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Türkiye’nin iç meselesi olarak tanınan alanlar uluslararası boyuta ulaşmış ve Türkiye için uluslararası olan çatışmalar ise Irak ve Şam İslam Devleti’nin (İŞİD) saldırıları sonucunda ülkenin iç siyasetinde önemli bir konuma gelmiştir. Bunun yanında ciddi bir nüfus, temel insan haklarından mahrum kalmıştır. Savaş bu boyutuyla bir mülteci krizini de beraberinde getirmiştir. Türkiye ise yine bu krizin merkez konumunda yer alan ülkelerden biri olmuştur.

Araştırmamız, Suriye İç Savaşı kapsamında farklı güçlerin saldırılarına maruz kalmış iki etnik grup olan Ezidilerin ve Türkmenlerin, Türkiye’de siyasi iktidar yanında ve karşısında konumlanan farklı siyasi çevreler tarafından sahiplenildiğini, bu nedenle haberlerin içerik yönünden farklılık göstereceği ön kabulünden hareket etmektedir. İncelenecek gazetelerin seçiminde; Türkiye’deki medya düzenindeki siyasi ve ekonomik konumlanmaları, yayın kimlikleri ile yayın politikaları göz önünde bulundurulmuştur. Gazetelerin birinci sayfalarında yer alan logo ve sloganları ise, çıkış noktamızı güçlendirir niteliktedir. *Evrinsel* gazetesi “Emek *Evrinsel*’dir”, *Birgün* “Halkın gazetesi” sloganıyla yayınlanırken; *Hürriyet*, logosunun yanında Atatürk ikonu ve Türk bayrağı ile “Türkiye Türklerindir” sloganıyla yayınlanmaktadır. *Sabah* gazetesinin logosunda Türkiye haritası bulunurken, *Yeniçağ* gazetesi de logosunun yanında Türk bayrağı ve Atatürk resmi ile “Bu memleket tarihte Türk’tü, bugün de Türk’tür ve ebediyen de Türk olarak yaşayacaktır. Türkiye Türklerindir” satırlarıyla yayınlanmaktadır. *Cumhuriyet* gazetesinin ise herhangi bir sloganı bulunmamaktadır.

Araştırma kapsamında yapılan eleştirel söylem analizi sonucu elde edilecek bulgular; barış gazeteciliğinin dikkat çektiği, haber üretiminde kalıp yargılar kullanma ve ötekileştirme gibi haberciliğin sorunlu yanlarının nasıl yer aldığı dikkate alınarak tartışılacaktır. Çalışmamız, incelenen haberlerin, medyanın içinde bulunduğu ekonomi politik koşullardan bağımsız üretilmediği ön kabulüyle gerçekleştirilmiş ve gazetelerin sermaye yapıları ile sahiplik ilişkileri, araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Sorunsalımız; Ezidiler ve Türkmenlerin, siyasi kampaşmaya teslim olmuş Türkiye medyasındaki temsilinin, barış gazeteciliği bağlamında neye karşılık geldiğidir. Araştırma sorularımız ise şöyledir: Türkiye medyasında Ezidiler ve Türkmenler nasıl temsil edilmiştir? Medyada yer alan

1 Raporun tamamı için bkz.: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/ColSyria/A.HRC.22.59_en.pdf, Erişim: 03.01.2016.

haberler barışı özendirme ve desteklemede pozitif bir rol oynamış mıdır? Barış gazeteciliği bu kapsamda uygulanabilir ve çözüm odaklı yöntemler önermekte midir?

Varsayımlarımız; aşağıda yer almaktadır:

- Türkiye siyasi iktidarının ve bu iktidara alternatif yapıların, Ezidi ve Türkmenlerin maruz kaldığı saldırılarla ilgili tutumları ve incelenecek gazetelerin siyasi iktidar karşısında konumlanması, konuyla ilgili haberlerin üretilmesi üzerinde etkili olmuştur. Bu haberlerin sunumunun barış gazeteciliği ile tutarlı ya da tutarsız oluşu, çalışmanın sonunda tartışılacaktır.
- Ezidiler ile Türkmenlerin nasıl temsil edildiği, gazetelerin yayın kimliği ve yayın politikalarına göre farklılaşmaktadır.
- Ezidiler ile Türkmenler üzerine yapılmış haberler, barış gazeteciliğinin savunduğu ilke ve değerleri yerine getirmekten çok, partizan bir söylemle yapılmaktadır.
- Siyasal alanda farklı kutuplarda yer alan yapılar ve bu grupları temsil eden medya kuruluşları, benzer durumda olan iki farklı etnik gruba farklı haber değerleri biçerek "mağdur" durumdaki bu iki toplumu stratejik amaçlı kullanma eğilimindedirler. Bu eğilim "biz" ve "öteki" gibi ilkel ikiliklerden daha karmaşık bir düzlemde barış gazeteciliğinin imkânlarını ortadan kaldırmaktadır.

Araştırma için belirlenen zaman aralığı, IŞİD'in 3 Ağustos 2014'te, Kuzey Irak'taki Şengal'i (Sincar) işgalini takip eden 4-31 Ağustos 2014 tarihleridir. 2014 yılının Haziran ayında IŞİD, Kuzey Irak'ta yaygın bir işgal operasyonuna başlamış, Haziran ayında Telafer gibi Türkmen nüfusun yoğun olarak yaşadığı kentleri ele geçirmiştir. Bölgede yaşayan Türkmen nüfus göçe zorlanmış, Türkiye'ye sığınmışlardır. Ağustos ayında ise IŞİD'in, Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ne bağlı Peşmerge güçlerinin kontrolünde olan Şengal'i işgal etmesiyle bölgede yaşayan Ezidiler IŞİD'den kaçarak Şengal Dağı'na sığınmıştır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından hazırlanan rapor (2014) uyarınca, 200.000 sivil, güvenlik arayışı ile kasabayı terk ederek Şengal Dağı'na sığınmışlardır. Aralarında binlerce kadın, çocuk, engelli ve yaşlı insanların bulunduğu yerlerinden edilmiş sivillerin uzun mesafeyi yürüyerek geçmek durumunda kalmaları, insani ihtiyaçları olan su, kalacak yer ve tıbbi yardıma erişimlerinin olmaması, insani bir krize yol açmıştır.²

2 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği raporunun tamamı için bkz: http://www.ohchr.org/Documents/Countries/IQ/UNAMI_OHCHR_POC_Report_FINAL_6July_10September2014.pdf, Erişim: 03.01.2016.

Kavramsal Çerçeve: Barış Gazeteciliği

Araştırmamızın kavramsal çerçevesi, basının toplumsal alan içinde eyleyen bir oyuncu olduğunu, gazetelerin ve gazetecinin de bu eylemde aktif bir pozisyona oturduğunu vurgulayan barış gazeteciliğine dayanır. Johan Galtung'un 1960'lerden itibaren önderlik ettiği barış ve çatışma çalışmalarının teorik birikimi üzerine kurulan barış gazeteciliği, özellikle Jake Lynch, Annabel McGoldrick gibi akademisyenlerin çalışmalarıyla geliştirilmiştir. Kuram en genel haliyle basının basmakalıp içerik üretim yöntemlerini eleştirerek, tarafgirlik ile barışın özendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Türkiye medyası ise, hali hazırda iktidar merkezli keskin bir kamplaşma içindedir. Çalışmamız bu noktada barış gazeteciliğinin temel ilke ve önermelerine değinerek böylesi bir yapı içindeki Türkiye basınına analiz etmek istemektedir.

Lynch ve McGoldrick'in (2005) ileri sürdüğü barış gazeteciliği kavramının temelinde yatan önerme, medyanın, barışı özendirme ve destekleme konusunda oynayabileceği pozitif bir rolün olduğudur. Dolayısıyla barış gazeteciliği sadece barıştan yana bir gazeteciliği ifade etmediği gibi, çatışmaları şiddet yoluyla besleyen mevcut anlayışın aksine, çözüm odaklı, yapıcı ("yaratıcı") bir gazeteciliği ifade eder. Etiketleme, düşmanlaştırma, canileştirme, basmakalıp yargılar kullanma ve suçlama gibi haberciliğin sorunlu "basmakalıp" alanlarına çözümler üretmiş yeni meslek kodlarının geliştirilmesi gerektiği iddia edilmektedir. Bu kodlar sayesinde de barış gazeteciliği özendirilmiş olacaktır.

Mesleki etik kodlara göre, herhangi bir çatışma yalnız iki taraftan ibaret değildir ve içinde farklı amaçlara sahip pek çok oyuncu barındırır. Bu taraflar içinde verili ve sabit "iyi" ve "kötü" oyuncular yoktur ve bu oyuncular bir anda çatışma içerisinde belirmemiş, belli bir tarihsellik içinde oluşmuşlardır. Gazetecinin dikkate alması gereken hem bu tarihsellik, hem de çatışmanın geleceğe uzanan etkileridir. Bu sürecin ifşası için, gazetecinin "yetkili mercilere başvurması yeterli kaynak değildir; gazeteci sessizlerin sesine kulak vermeli ve çatışmayı baki görmektense haberini ortak çözüm zemini üzerine kurmalıdır. Bu zemin, şiddetin temsilinin dışına taşınmasını gerektirir. Bu dış alanda basit bir "öteki" ve "biz" karşıtlığı yoktur, aksine tüm tarafların ortak mağduriyetleri ön plandadır. Buna göre gazeteci haberini kurarken etken ve edilgen ikiliğini buyuran basmakalıp yargıların dışında durmalı ve çatışan iki tarafın da yalanlarını ifşa edip "doğru"larını öne sürmelidir. Tüm bunların mümkün olması ancak askeri/rekabetçi dilin dışında durmakla mümkündür. Özetle barış gazeteciliğinin etik kodu "onlar kazanırsa biz kaybederiz" yerine, "gemi batarsa hepimiz boğuluruz" önermesi etrafında kurulur.

Lynch ve McGoldrick, barış gazeteciliğini şöyle tanımlamaktadır: "Barış gazeteciliği, editör ve muhabirlerin, topluma; çatışma karşısında şiddet içermeyen karşılıkların önemsenmesi ve değerlendirilmesi fırsatı yarattığı noktada – hangi haberleri nasıl aktaracağı konusunda – seçimler yaptığı andır." (2005, s. 5). Lynch

ve McGoldrick'e göre, barış gazeteciliği düşünömsellik ya da eleştirel farkındalık sağlamaktadır. Bu önermeye göre, çatışmayı takip ederken, Çatışma Analizi ve Barış Araştırmaları alanlarında yapılan çalışmaların ışığında hareket etmek gerekmektedir. Buna göre temel bulgular şöyle belirtilmektedir:

- Şiddet kendiliğinden oluşmaz
- Şiddet içermeyen karşılıklar her zaman mümkündür
- İkidenden çok taraf vardır
- Her bir tarafın kendi çıkarı vardır

Çatışma ve medyaya daha kapsayıcı bir bakış getirmeyi hedefleyen barış gazeteciliği kavramının "barış savunması" olarak algılanmanın yanlış olacağını belirten Lynch ve McGoldrick, önermenin daha çok ulusal ve uluslararası tartışmalarda "barışa şans verme", yani şiddet içermeyen karşılıkların da mümkün olabileceğini aktarma görevi olarak görmenin daha iyi olacağını savunmaktadır (2005, s. xxi). Genel-geçer gazetecilik kapsamında yapılan habercilik ile barış gazeteciliğinin öngördüğü habercilik yaklaşımını karşılaştıran Lynch ve Goldrick, iki anlayış arasındaki farkları bir tablo haline getirmiştir (aktaran Alankuş, 2016, s. 15):

Tablo 1. Lynch ve Goldrick'e göre (2005) "Genel-Geçer Gazetecilikte ve Barış gazeteciliğinde gazetecilik/habercilik karşılaştırmaları" (Alankuş, 2016, s. 25)

Eski rol	Yeni rol
Gözetleyici	Kolaylaştırıcı
Yorumlayıcı	İletişim sağlayıcı
Haberleştirdiklerinden bağımsız	Bağımsız ancak karşılıklı bağımlılık içinde
Gözlemleyici	Aynı gemide
Öyküleştirme	Öyküleştirme
Tartışan	Diyalog kuran
Farklılıkları vurgulayan	Farklılıkları gözardı etmeden ortak zemini vurgulayan
Gazeteciliğe yaklaşım	Gazeteciliğe yaklaşım
Basitleştirici	Karmaşıklığı sergileyen
Şiddet karşısında reaktif	Çatışmayı anlamaya, nedenlerini ortaya çıkarmaya çalışan
Olay-temelli haberleştirme	Süreç temelli haberleştirme
"Tarafsızım"	"Hakkaniyetliyim" (fair)
Dengeli haber yapıyorum: Her iki tarafa da eşit ağırlık veriyorum	Dengeyi, bütün tarafların öykülerini ve algılarını vererek sağlıyorum

İzleyici/Okura yaklaşım	İzleyici/Okura yaklaşım
Şiddetin sonuçlarını ölü, yaralı sayısını bilmekten ibaret gören bir izleyici/okur varsayan	İzleyici/okuru sorun çözücü olarak tartışmanın içine alan, katan
Gündemi haber merkezinin tercihlerine göre belirleyen/"biz en iyisini biliriz"	Sokaktaki insan gündemini gözetmen/onun görüşünü alan
İzleyicinin/okurun bilmeye hakkı var	İzleyici/okurun demokratik/siyasal süreçlere katılmaya hakkı var
"Ben ne yapıyorsam gazetecilik odur"	Yaptığını gerekçelendiren, esnek ve değerleri gözetmen

Bu yaklaşımlardan hareketle Alankuş (2016), Türkiye’de barış gazeteciliğinin uygulanması açısından elverişli dönemlerden geçilmesine rağmen, bu uygulamanın önündeki engellerin, genel-geçer gazeteciliğin ilke ve kodlarına içkin yapısal sorunlardan öte, çok katmanlı olduğuna dikkat çekmektedir:

Çünkü geleneksel anlamdaki ‘iyi’ gazeteciliğin zaten hiç yapı(a)mamış olduğu, başka ifadeyle medyanın askeri, siyasi ve ekonomik güç merkezlerinden hiçbir zaman bağımsız olmadığı; tarihinde savaş ve çatışma kışkırtıcılığı yaptığına dair bolca örnek bulunan; sadece güç merkezlerini yeterince desteklemediğinde kendisinden hesap vermesi beklenirken, okur/izleyicisine herhangi bir hesap verme sorumluluğu hissetmeyen bir haber medyası ile karşı karşıyayız. (Çoban’dan aktaran Alankuş, 2016, s. 25).

Alankuş’a göre Türkiye’de barış gazeteciliğinin uygulamaya geçirilememiş olmasının nedeni; büyük sermaye medyası ile yerel medyanın, siyasi ve askeri güç merkezlerinin politikalarından bağımsız davranma geleneğinin olmaması ile 2000’lerin ortalarından itibaren siyasi iktidarın müdahaleleriyle biçimlenen medya sahiplik yapısındaki değişme ile ortaya çıkan, gönüllü veya korkuyla dayalı bağımlılıktır (2016, s. 29). Alankuş’un bu saptaması varsayımlarımızla doğru orantılı olup; çalışma, incelenen haberlerin, medyanın içinde bulunduğu ekonomi politik koşullardan bağımsız üretilmediği önkabulüyle gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Kapsamı ve Metodoloji

Van Dijk’a göre haber, bir tür değil bir söylemdir; haberin söylemi ise toplumda var olan egemen söylemlerin bir ürünüdür (aktaran İnal, 1996, s. 97). Söylem, ideolojilerin yeniden üretiminde ve günlük ifadelerde vazgeçilmez bir rol oynamaktadır (Van Dijk, 2015, s. 15). Eleştirel söylem analizi “sosyal ve politik bir tutum” olması sebebiyle bir araştırma yönteminden öte bir disiplin olarak değerlendirilmektedir (aktaran İnceoğlu ve Akgün Çomak, 2009, s. 30).

Van Dijk’in çözümlemesinin gücünün, haberi bir tür değil söylem olarak ele almasından geldiğini savunan Durna ve Kubilay’a göre; habere ilişkin bu yaklaşım, haberin hem metinsel düzeyde, hem de onun çözümleme çerçevesini farklı kılan

üretim, alımlama/yorumlama düzeylerinde çözümlenmesini sağlamaktadır (2010, s. 67). Buna göre, üç düzeyden oluşan bir çözümlene çerçevesi sunan Van Dijk; haber yapımının kurumsal pratikleri ile medya söyleminin yapısıyla doğrudan ilişkili olan ekonomik ve toplumsal pratikler (üretim süreçleri) ile kavrama, hatırlama ve yeniden üretimi (alımlama süreçleri) içeren bir analiz öngörmektedir (aktaran Durna ve Kubilay, 2010, s. 67-68).

Van Dijk'a göre eleştirel söylem analizi, makro ve mikro yapıları ayrı ayrı ele almalıdır. Makro yapının en tepesinde başlık vardır, ardından gelen haber girişi (lead), makro yapının tepesinde yer alır. Ardından daha altta yer alan makro önermeler, daha az öne çıkan şematik kategoriler gelir; tarih ve yorumlar gibi (Van Dijk, 1988a, s. 15). Mikro yapılar ise sesler, kelimeler, cümle yapıları ve bunların anlamlarından oluşmaktadır (Van Dijk, 1988b, s. 26). Van Dijk'e göre, mikro yapılar yerel anlamların, kelimelerin, cümleler ve cümle bağlantılarının analizinden başlamalıdır (1988a, s. 99). Makro yapıları tematik ve şematik analiz olmak üzere iki aşamada inceleyen Van Dijk, tematik yapıların metnin en önemli bilgilerini içerdiğini; politik ve tarihi bağlam ile arka plan gibi alt temaların da ortaya çıkmasını sağladığını belirtir (1988a, s. 72-73).

Van Dijk'a göre, tematik çözümlenmede, en önemli unsur, hiyerarşik yapılardır. Bunlar ise; üst başlık, başlık, alt başlık, spot, haber girişleri, haberler, hikâyeler, olaylar şeklinde devam eder. Şematik çözümlenmede ise durumsallığa ve yorumlara yer verilirken, hikâye veya olay örgüsü ile yapısı değerlendirilir. Durumsallığa ilişkin bilgi verilir; haberin verildiği ve gerçekleştiği tarih, haberin işleniş biçimi, bilgisellik ve art alan bilgisi ele alınır. Mikro yapı çözümlenmelerinde ise haberin cümle yapıları üzerinde duran Van Dijk, metni cümle yapılarının yanı sıra, kelime ve kelime öbeklerinin seçimi ve retorik açısından inceler (aktaran Giritli İnceoğlu ve Akgün Çomak, 2009, s. 31-32).

Araştırma kapsamında seçilen *Birgün*, *Sabah*, *Hürriyet*, *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Yeniçağ* gazetelerinin incelenmesinde, Van Dijk'in eleştirel söylem analizi yaklaşımı benimsenmiş ve bulgular, barış gazeteciliği yaklaşımı bağlamında incelenmiştir. Saldırıların başladığı 4 Ağustos 2014 tarihinden, devam ettiği 31 Ağustos 2014 tarihine kadar konuya dair gazetelerin ilk sayfasında yer bulmuş tüm haberler taranmıştır.

Örneklemin oluşturulmasındaki temel dayanak, incelenen konunun taraflarının ve aktörlerin temsiliyetlerinin ortaya konulmasıdır. Bu yüzden konuya yaklaşımda farklı noktalarda duran ve Türkiye medyasında farklı yaklaşımları temsil iddiasında bulunan gazeteler seçilmiştir. Örnekleme oluşturan gazeteler; Türkiye medyasının çeşitli sosyo-ekonomik ve siyasal kutuplarını temsil eder niteliktedir. İdeolojik ve politik temsiliyetlerinin yanı sıra bu gazetelerin yayın kimliği ve yayın politikalarının da haberlere yansıtacağı varsayılmıştır.

Örnekleme; sol, merkez ve sağ ideoloji içerisinde sayılabilecek gazetelerden oluşmaktadır. Sosyalist solu temsilen, Kasım 2016 itibarıyla haftalık 6.259 tirajlı *Evrensel* ve 18.242 tirajlı *Birgün* gazeteleri seçilmiştir. İnsan hakları ve demokrasiyi ön plana alması beklenen bu gazetelerde, Ezidilere haber seçimi ve dağılımında daha çok yer verilmesi ve konunun toplumsal ve siyasi bağlamı içinde işlenmesi beklenmektedir. Tiraj verisi 73.190 olan *Cumhuriyet* gazetesi, merkez solu; örneklemin merkezinde bulunan, 331.252 tirajlı olan *Hürriyet* ise, ana akım medyayı temsil etmektedir. Merkez sağda yer alan 303.512 tirajlı *Sabah* gazetesi, hükümete yakınlığıyla da bilinmekte ve haberlerinde resmi politikalara paralellik göstermesi beklenmektedir. Milliyetçi çizgide yayın yapan 51.226 tirajlı *Yeniçağ* ise örneklemin en sağ gazetesidir ve Türkmenler ile ilgili haberlere ağırlık verilmesi beklenmektedir.³

Gerçekleştirilen incelemeyle araştırmanın nesnesi olan haberlerin barış gazeteciliği açısından irdelenmesi hedeflenmektedir. Araştırmamızın konusunu oluşturan Ezidiler ve Türkmenler vakaları ise görünür halde çok sayıda aktörün içinde yer aldığı bir alanda cereyan etmiştir. Her medyanın kendi “biz” ve “onlar”ını kurduğu bir sahada (başka bir ifadeyle “ikilikler enflasyonunda”), ikilikleri aşp tüm aktörlerin sesini duyurmasını sağlamanın olanakları incelenmelidir. Söylem analizinin araştırmanın kapsamı içinde barış gazeteciliğinin sunduğu olanaklardan çok, barış gazeteciliğinin mümkün olup olmadığını sorgulaması beklenmektedir.

4-31 Ağustos 2014 Tarih Aralığında Gazetelerde Ezidi ve Türkmenlerin Temsili

Araştırma bulguları, Van Dijk’in eleştirel söylem analizi için geliştirdiği makro ve mikro yapılar ayrıştırması uyarınca iki başlık altında kategorize edilerek değerlendirilmiştir. Bu iki başlıkta değerlendirilen bulgular, Lynch ve McGoldrick’in barış gazeteciliği yaklaşımı bağlamında incelenmiştir.

Makro yapılar

4-31 Ağustos 2014 tarihleri arasında *Evrensel*, *Birgün*, *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Sabah* ve *Yeniçağ* gazetelerinin birinci sayfalarından referans verilen haberlerin incelenmesi sonucu elde edilen bulgular aşağıda yer almaktadır. Araştırma kapsamında incelenen toplam haber sayısı 74 olup, haberlerin gazetelere göre dağılımı şöyledir: *Evrensel* 21, *Birgün* 5, *Cumhuriyet* 12, *Hürriyet* 9, *Sabah* 5, *Yeniçağ* 21. Toplamda incelenen 73 haberin yalnızca 8’i görsel öge kullanılmadan yayınlanmıştır.

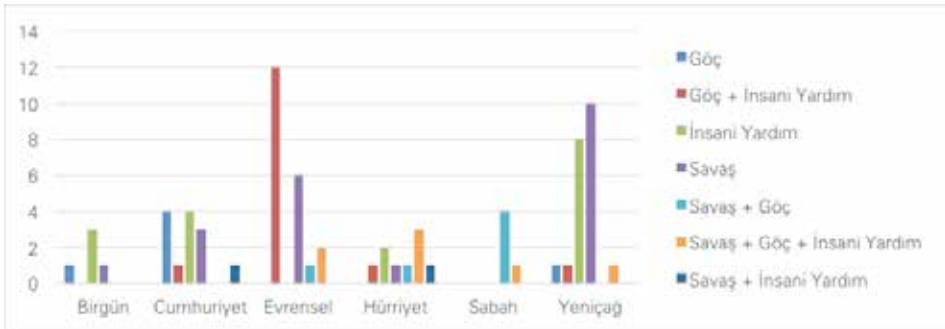
Van Dijk başlığı, makro yapının en tepesinde konumlandırmakta, başlığın en üstte yer alan makro önerme olduğunu vurgulamaktadır (Van Dijk, 1988a, s. 15).

³ Tiraj verileri, 31.10.2016-06.11.2016 haftasının ortalama satış rakamlarından oluşmaktadır. YAYSAT web sitesinde *Birgün*, *Sabah* ve *Yeniçağ*’a ait veriler bulunmadığı için kaynak olarak “Medyatava” adlı websitesi esas alınmıştır. Erişim: 14.11.2016. <http://medyatava.com/tiraj>

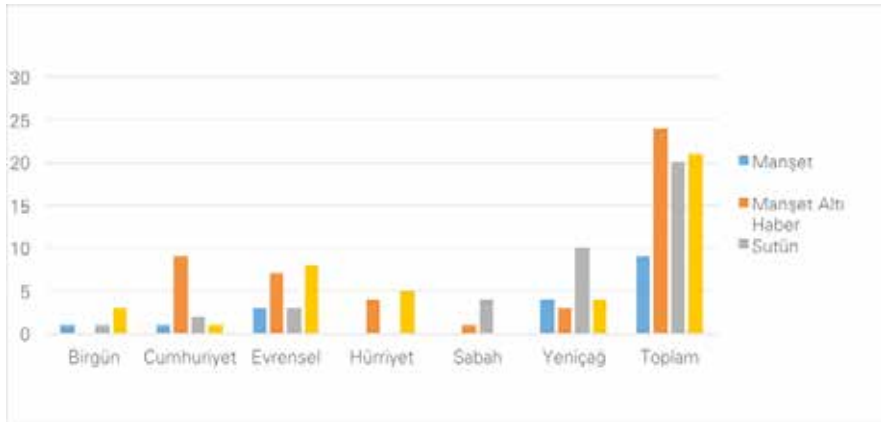
Bu doğrultuda; temalar ve konular, başlık ve giriş paragraflarında verilirken, başlık ve giriş paragrafı, gazetecinin olayı nasıl gördüğünü ve tanımladığını göstermekte, ayrıca okuyuculara, haberin makro yapılarını hatırlatmaktadır (Van Dijk'ten aktaran Durna ve Kubilay, 2010, s. 69).

Haber dağılımı ve haber kaynakları

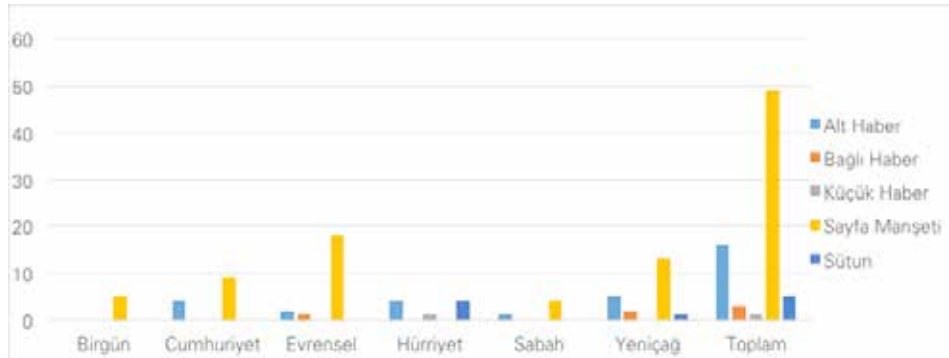
Tablo 2. Konularına göre haberler

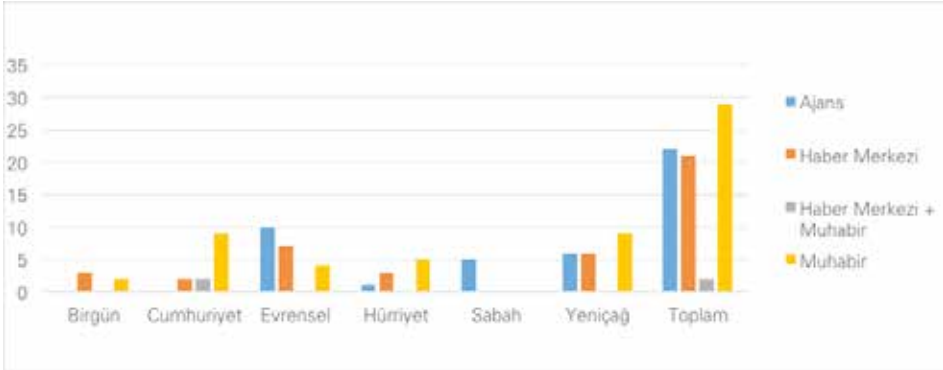
Altı farklı gazetede araştırmanın ele aldığı dönem içerisinde yayınlanan 74 adet haberin içeriği ve konusu incelendiğinde; 36 adet haberin savaşa ilişkin, 32 tanesinin göç ve insani yardıma ilişkin içerikte olduğu görülmüştür. Haberlerin içeriği farklı konuları ve bakış açılarını bir arada bulundurabildiği için, haberler iki konu grubunu içinde barındırabilmektedir. Yukarıdaki gruplandırma, gazetelerin Şengal'in işgalini takiben yaşanan olayları niceliksel olarak olayın hangi boyutuna ağırlık veren haberlerle aktarmayı tercih ettiğini özetlemektedir. Gazeteler olayı aktarırken, göç konulu haberlere, insani yardım haberlerine, göç ve insani yardım konularını bir arada içeren haberlere ve/ya savaş/çatışma konulu haberlere ağırlık verirken, aslında gazetenin konuya bakış açısını ve tercih ettiği söylemi ortaya koymaktadır. İşgale ilişkin çatışma ve savaşın ayrıntılarını aktaran içeriğe en fazla *Evrensel* ve *Yeniçağ* gazetelerinde rastlanılmıştır. *Evrensel* gazetesinin savaş içeriğine insani ve yardım ve göç ile birlikte yer vermesi dikkat çekerken, *Yeniçağ* gazetesinin savaş içeriğini insani konulardan ayrı olarak işlediği anlaşılmıştır.

Tablo 3. Birinci sayfadaki konumlarına göre haberler

Haberlerin birinci sayfadaki konumlarına bakıldığında, sürmanşetten verilen toplamda 21 adet haberin 8 tanesinin *Evrensel* gazetesinde, 5 tanesinin de *Hürriyet* gazetesinde yer aldığı görülmektedir. Birinci sayfadan 21 adet haber yayınlayan *Yeniçağ* gazetesi ise, haberlerin yarısına yakını (10 adet) sütun haber olarak vermiştir.

Tablo 4. İç sayfalardaki konumlarına göre haberler

Haberler iç sayfadaki konumlarıyla ele alındığında, *Evrensel*'in birinci sayfada sürmanşet olarak yayınladığı haberlerin yanı sıra, iç sayfalarda da haberlere çoğunlukla sayfa manşeti olarak yer vermeye devam ettiği görülmüştür. *Cumhuriyet*'in ise 12 adet birinci sayfa haberinden, iç sayfaya taşınan 8 adet haber, sayfa manşeti olarak yer almıştır.

Tablo 5. Kaynağına göre haberler

Haberlerin kaynağına göre sınıflandırılmasına bakıldığında ise, *Evrensel* gazetesinin çoğunlukla ajans haberlerine yer vermesi dikkat çekerken, *Yeniçağ* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin ise kendi muhabirleri aracılığı ile habere ulaştığı görülmüştür. Toplamda yapılan 74 haberin, 21 tanesi haber merkezleri, 29 tanesi muhabirler tarafından hazırlanmış, 22 tanesi de haber ajansları kaynaklıdır.

Olayı, 4 Ağustos 2014'te "Peşmerge çekildi IŞİD Şengal'e girdi" başlığıyla sürmanşetten duyuran *Evrensel*, incelenen tarih aralığı boyunca konuyla ilgili 122 haber yapmış, bu haberlerin 21'i birinci sayfada yer almıştır. Gazete, 7 Ağustos 2014'te "Şengal'de direniş ve trajedi bir arada" başlıklı haberinden itibaren, savaş, göç ve insani yardım konularını çoğunlukla birlikte işlemeye başlamıştır. Türkmenler, Ezidilerle ilgili haberlerde ikincil unsur olarak yer alırken, Türkmenlerle ilgili yalnızca bir haber yapılmıştır. Ezidilerle ilgili haberler, IŞİD ile Kürt güçleri arasındaki çatışmaların ayrıntılarını aktarmanın ötesinde olup, Şengal'in işgalinin ardından Ezidilerin yaşadıkları tüm aşamaları kapsamaktadır. Katliam, kadınların kaçırılması, köleleştirilmesi, Müslümanlığın dayatılması, kabul etmeyenlerin öldürülmesi, göç yolunda yaşadıkları açlık ve susuzluk, buna bağlı ölümler ve sağlık sorunları, Türkiye'ye girmelerinde yaşadıkları zorluklar, Türkiye'ye geldikten sonra kamplarda ve barındıkları yerlerde yaşadıkları sorunlar vb. haberlerde etraflıca işlenmiştir.

Evrensel gazetesinde yayınlanan haberler büyük oranda Kürt kaynaklarına dayandırılmıştır. Haberlerin çoğunluğu Dicle Haber Ajansı (DİHA) kaynaklıyken, başlıca diğer haber kaynakları; Fırat Haber Ajansı - Ajansa Nûçeyan a Fıratê (ANF), BasNews Haber Ajansı, Ronahi TV, Al Arabiya, El Cezire'dir. Bunların yanı sıra, enformasyon kaynağı olan kişi ve kurumlar, yerel, muhalif ve mücadelenin içindeki unsurlardır: Demokratik Ezidi Hareketi Başkanı (TEVDA) Seid Hesên Seid, KCK Yürütme Konseyi Üyesi Zeki Şengali, Ezidi toplumu sözcüsü Cevher Ali Beg, Peşmerge Bakanlığı Sözcüsü Genel Helgurd Hikmet, YPG Basın Merkezi gibi.

İncelenen haberlerin 7'si özel haber olup, bu 7 haberin 3'ü, DİHA'nın servis ettiği özel haberlerdir.

Birgün gazetesinde yayınlanan 5 haberin 3'ü savaş, 2'si göç konuludur. 4 Ağustos 2014 tarihinde Irak'ın Sincar bölgesinin IŞİD tarafından ele geçirilmesinin ardından başlayan Ezidi göçü, ilk olarak 16 Ağustos 2014 tarihi itibarıyla gazetenin ilk sayfasında kendine manşetin altında yer bulabilmiştir. "Ezidi kadınlar köle yapılıyor, çocuklar susuzluktan ölüyor" başlığı taşıyan haber, Irak Parlamentosu Ezidi milletvekili Viyan Daxil'in beyanlarına ve Jinha ajansından Zehra Doğan'a dayandırılmıştır. Haberlerden 18 ve 21 Ağustos tarihli olanlar muhabir imzasıyla yayınlanan özel haberler olup, diğerleri gazetenin haber masası tarafından yapılan derlemeyle hazırlanan rutin haberlerdir. Gazetenin veya muhabirlerin başvurdukları haber kaynakları kamplarda ikamet eden göç etmiş mağdurlar, Irak ve Irak-Kürt devletinin yetkilileri ve DİSK, KESK, TMMOB ve TİHV kurumlarıdır.

Ezidilerin göçü ile başlayan haber serisi, *Birgün* gazetesinin Ezidilerin Silopi ve Cizre'de konakladıkları kamplara muhabir göndermesiyle 18, 21 ve 23 Ağustos tarihlerinde tekrar gazetenin birinci sayfasında yer almıştır. İlk haber gazetenin muhabirinin kamptan görüştüğü Ezidilerle yaptığı söyleşilerden derlenmiştir. Takip eden 21 Ağustos tarihli haberde ise KESK, DİSK gibi emek örgütlerinin kamplara ziyareti ve ardından düzenledikleri basın açıklaması haberleştirilmiştir. 23 Ağustos tarihli haberde ise TİHV'in kamplar hakkında hazırladığı raporun ayrıntılı bir haberi okunmaktadır.

Konuya ilişkin toplamda 36 haber yapan *Cumhuriyet* gazetesinden incelenen 12 ilk sayfa haberinin 11'i özel haber niteliği taşımaktadır. Bölgeye giden Duygu Güvenç, Mahmut Oran ve Ceyda Karan'ın haberleriyle Ezidi ve Türkmenlerin yaşadıkları savaş, göç ve insani yardım boyutlarıyla aktarılmaktadır. Olay, 4 – 31 Ağustos tarihleri aralığında ilk ve bir defaya mahsus olarak 5 Ağustos 2014 tarihli "Kaçış Yolunda" başlıklı haber ile manşette yer almıştır. 6 Ağustos tarihli ilk sayfa haberinde ise Ezidilerin ön plana çıktığı görülmektedir; "500 Ezidi Katledildi" başlığıyla savaş resmedilmiş ve insani kriz aktarılmıştır. Mahmut Oral'ın bölgeden kaleme aldığı haberde, hem resmi yetkililere hem de kamplarda zor koşullar altında barınan Ezidilerin sesine yer verilmektedir. Haber, çatışmanın taraflarına ve savaşa değil, işgal/çatışma sonrası yaşanan insani krize dikkat çekmektedir.

Cumhuriyet'in haberlerinde bölgedeki çok aktörlü yapıyı dikkate alan ve tarafların çoğuna söz hakkı vermeyi hedefleyen bir habercilik anlayışını görmek mümkündür. Haberler, en çok da yerel halkın sesine kulak vermesiyle ön plana çıkmaktadır. Gazete, bölgede yaşanan güçlükleri, yetkililerin beyanlarından aktarmaktan ziyade, birebir Ezidi ailelerle görüşme, yani haber kaynağını krizi birebir yaşamış gerçek kişilere dayandırarak aktarmayı tercih etmiştir.

Hürriyet gazetesinde 9 haber, birinci sayfa haberi olarak sunulmuştur. İncelenen süre zarfında Ezidilerle ilgili haberler 6 gün gazete manşeti olmuştur. Haberler genel olarak savaş, göç ve insani yardım ana meselelerinin tamamı iç içe geçirilmiş olarak verilmiştir. Konuya ilişkin haberlerin ilki “Kritik üçgen için savaş” başlıklı 7 Ağustos 2014 tarihli haberdir. Haberlerin 5’i gazetenin muhabirlerinin imzasıyla yayınlanırken, Gülden Aydın imzalı bir özel haber dosyası, yazı dizisi şeklinde yayınlanmıştır. Konuya ilişkin yerel kaynaklar, haberlerde çokça kullanılmış, kaynaklarının dağılımının dengeli olduğu görülmüştür. Örneğin Peşmerge Bakanlığı Genel Sekreteri Cabbar Yaver, Irak Türkmen Cephesi Yürütme Kurulu Üyesi Aydın Maruf Selim, Kızılay Genel Başkanı Ahmet Lütfi Akar, Beyaz Saray, Ezidi aktivist Ali Sincari, Diyarbakır Baro Başkanı Tahir Elçi, Irak Parlamentosundan Ezidi vekil Feyyan Dahil, CNN eski İstanbul muhabiri Ivan Watson, haberlerde enformasyon kaynağı olarak kullanılmıştır. Haberlerin tümünde görsel yer almaktadır.

Sabah gazetesinde konuya ilişkin 5 haber yer almaktadır. İşgalle ilgili ilk haber, 5 Ağustos 2014 tarihli “Sincar’da büyük trajedi: IŞİD 250 bin kişiyi yerinden etti” başlığıyla, kendine birinci sayfanın en alt küçük sütununda yer bulabilmiştir. Diğer haberlerde aynı durum söz konusudur. “Erbil’e dayanan IŞİD Kürtler’le savaşıyor” (7 Ağustos 2014), “ABD Sincar’daki Yezidiler’in tahliyesinden vazgeçti” (15 Ağustos 2014) ve “Yezidi kadınları 150 dolara sattılar” (16 Ağustos 2014) tarihlerinde de tekrar etmiştir. Bu beş gün arasından yalnızca 10 Ağustos 2014 tarihinde “10 bin Yezidi kurtuldu” başlığıyla verilen haber, manşetin hemen altında yer alarak diğer günlerden ayrılmıştır. Haberlerin devamı ise, ya “Dış Haberler” ya da “Dünya Raporu” bölümlerinde yer almaktadır. Bu sayfalarda 5, 7, 15 ve 16 Ağustos 2014 tarihlerinde en büyük başlıkla devam eden haberler, 10 Ağustos 2014’te alt başlıkla ve daha küçük olarak sunulmuştur.

Yeniçağ incelenen ilk günden itibaren, Türkmen vurgusunu gitgide artırarak, Sincar’ın işgali ile en çok etkilenen etnik gruplar olarak, Ezidiler ve Türkmenlerin mağduriyetleri, bu grupların IŞİD’in silahlı müdahaleleri ile göçe zorlanması konularına ağırlık vermektedir. *Yeniçağ*, Sincar’ın IŞİD tarafından işgalini, Türkmenleri merkeze alarak ilk sayfadan yayınladığı 21 haberle duyurmayı tercih etmiştir. Zaman zaman Ezidilerin yaşadığı mağduriyete de insani değerleri göz önünde bulundurarak değindiği görülmekte, ancak bu haberlerde de Türkmenler merkez konumunu korumaktadır. *Yeniçağ*’ın Sincar üzerine yaptığı haberlerde yoğun olarak, başta Irak Parlamentosu Türkmen Milletvekilleri olmak üzere, Türkmenlerin görüşlerine yer verdiği, Ezidilerin görüşlerine hiç yer vermediği görülmektedir. Uluslararası ve yerel kaynaklarda yer alan haberlere, Türkmenlere yapılan haksızlıkları vurgulama çerçevesinde yer verilmiştir.

Olayın sunumu ve aktörlerin temsili

Olay tüm gazetelerde çatışmadan ziyade, “IŞİD saldırısı sonrası yaşanan insani kriz” bağlamında aktarılmıştır. IŞİD’in herhangi bir açıklaması veya

duyurusu, haberlerin içerisinde yer almamıştır. Bunun yanında; kulak verilen ses, çatışmanın karşı tarafını oluşturan silahlı güçler, ordular ve direniş gösteren ya da göçe zorlanan topluluklardır. Doğal olarak bu durum, çatışmanın taraflarına dair dengeli miktarda olumlu ya da olumsuz olgular sunmayı ve öznel ifadelerden kaçınmayı engellemiştir.

Evrensel gazetesi süreci, 2012’de Rojava’da özerklik ilan eden Kürt siyasal hareketi bağlamında ele almıştır. Ezidiler, çoğunlukla yaşadıkları mağduriyetle temsil edilmişse de, verdikleri yaşam mücadelesi de ön planda tutulmuştur. Ezidiler öldürülmüş, katledilmiş, işkence görmüş, IŞİD zulmünden kaçmak için açlık ve susuzluğu göze alarak yola çıkmışlardır. Özellikle Ezidi kadınları; tecavüze uğrama, kaçırılma, köleleştirilme ve köle pazarlarında satılma tehlikesi altındaki mağdurlardır. Ancak Ezidi kadınları, aynı zamanda, açlık ve susuzluktan en çok etkilenen çocuklarını hayatta tutmak için parmaklarını kesip kanlarını içiren, bu yönüyle ölüme direnen aktörlerdir. Tüm mağduriyetlerine rağmen Ezidiler, silahlı direniş birlikleri kurarak IŞİD’e karşı mücadeleye katılan aktörlerdir. IŞİD; katil, insanlara zulmeden, kadınları kaçıran, köleleştiren, satan, kentleri ve köyleri talan eden, yağmalayan, insanlara işkence yapan bir aktördür.

IŞİD, *Birgün* gazetesinde de kadın satan ve tecavüzlerde bulunan bir aktör olarak temsil edilmektedir. *Cumhuriyet*’te IŞİD için “terör örgütü IŞİD militanları” gibi ifadeler kullanıldığı görülmüştür. 4 Ağustos 2014 tarihli “Türkmenler kapıdan giremiyor” başlıklı haberde, IŞİD’den kaçan Türkmen ve Ezidilerin Duhok ve Zaho’ya sığındığı belirtilmiştir. Haberde IŞİD, olayın “kötü” aktörü olarak temsil edilmiş, *Evrensel*’deki duruma paralel olarak, Türkiye’nin ise sığınma taleplerini yanıtızsız bıraktığına dair iddialara yer verilmiştir. Gazetede Kürt güçlerine söz hakkı tanınmış, Irak Türkmen Cephesi (ITC), Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB), Halk Savunma Birlikleri (YPG), Beyatlı aşireti gibi tarafların açıklamalarına yer verilmiştir.

Sincar Dağı’nda gerçekleşen çatışmalardan etkilendiği gündeme gelen iki grup vardır; Ezidiler ve Türkmenler. *Hürriyet* gazetesinde Ezidiler ilk sayfada 9 haberde yer bulmuşken Türkmenler ilk sayfada hiç yer almamıştır. Gazetelerin siyasal konumlarını ele alırken ana akım olarak işaretlediğimiz *Hürriyet* gazetesinin Türkmenlere ilk sayfada hiç yer vermemesi bu iki etnik gruptan Ezidileri daha çok sahiplenmesi olarak yorumlanabilir.

Sabah gazetesinde dikkati çeken önemli bir unsur, Türkmen ve Ezidiler arasında bir ayırım yapılmadan, her ikisinin de aynı şiddet kaynağından zarar gören taraflar şeklinde temsil edilmesidir. Diğer bir deyişle, hükümete yakınlığıyla bilinen bu gazetenin ideolojik bir tutumla sadece Türkmenlerin yaşadıklarına odaklandığını gösteren bir bulgu yoktur.

Yeniçağ, işgal sonrası göçe zorlanan tarafların Türkiye’ye gelişi ile ilgili, Ezidilerin ve Türkmenlerin karşılaştığı muameleyi karşılaştırarak, Ezidilerin

kolayca Türkiye'ye giriş yapabildiğini ancak Türkmenlerin pasaportlarının olmadığı, pasaport sürelerinin dolduğu gibi gerekçelerle Türkiye'ye girişlerinin zorlaştırıldığını belirtmektedir. Burada Türkmenler, diğer bir etnik grup ile karşılaştırılmakta, Türkmenlerin mağduriyeti vurgulanmaktadır. "Türkmen değil insanlık ölüyor", "Türkmen ölümüne direniyor, Türkiye Yezidi'yi görüyor!..", "Kapılar pasaportlu Türkmen'e de kapalı", "Türkmenler sahipsiz" başlıklı haberlerde, IŞİD teröründen mağdur olan 50 bin kişinin uluslararası toplumdan ve Türkiye'den destek gördüğü, ancak Türkmenlerin sahipsiz bırakılarak hiçbir destek görmediği konusu tekrar tekrar işlenmiştir.

Görsellerin kullanımı

Görsellerin kullanım biçimlerine bakıldığında ise, "kurbanlaştırıcı" ya da "şeytanlaştırıcı" yaklaşım, kendini belli etmektedir. Oysa bu durum; aşırı duygusallık, ya da şeytani bir düşman olgusuna duyulan korkuyu beslemesi bakımından barış gazeteciliği önermeleri ile kesinlikle örtüşmemektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan durum, çatışmanın taraflarına dair "iyi-kötü", "kahraman-hain" etiketlemesinin yapıldığı propaganda odaklı bir yaklaşıma işaret etmektedir. Ayrıca gazetelerin, çatışma bölgesinde muhabiri bulunmadığı için, güncel olmayan arşiv kaynaklı ve olayın aktörlerinin stereotipleştirildiği fotoğrafları kullandığı gözlenmiştir.

Evrensel, haberlerde kullandığı görsellerle, IŞİD karşısındaki mücadeleyi ve IŞİD'in mağdur ettiği Ezidilerin yaşadığı insani krizi vurgulamıştır. IŞİD'e dair görsel kullanılmazken, IŞİD'in konu edildiği haberlerde, karşıtı üzerinden temsil edildiğini söylemek mümkündür. Örneğin; IŞİD'le savaşan Kürt güçleri, tankların üzerindeki militanlar, zafer işareti yapan silahlı güçler, yürüyerek bölgeden uzaklaşan, kayıkla kaçan Ezidiler, yaşlı Ezidi kadınları, çadırlarda ve kamplarda kötü koşullarda yaşayan Ezidi çocukları, Türkiye sınırında bekletilen ve askerlerin saldırısına uğrayan Ezidiler, yorgunluk ve susuzluk nedeniyle hayatını kaybeden Ezidilerin portreleri, muayene edilen Ezidiler. Ezidilerin yaşadığı insani kriz tüm boyutlarıyla gösterilmek istenmiş, kurbanlaştırmanın aksine, Ezidiler, "vahşet karşısında savaşmayı seçen özne" olarak resmedilmiştir.

Birgün gazetesinde tüm haberler yer aldıkları iç sayfada en büyük haber olarak yerleştirilmiş ve imzasız görsellerle her haber desteklenmiştir. Bu görsellerin hepsinde Ezidi olduğu tahmin edilen göç halindeki bir ahalî fotoğrafı mutlaka kullanılmış, kamplardan derlenen hikâyelerde ise kamplarda kalan Ezidiler görsel içerik olarak kullanılmıştır.

Cumhuriyet'in haberlerinde Ezidiler etnik kıyafetleriyle ve kadının ön planda olduğu görsellerle temsil edilmiştir. Kadının ailedeki rolüne vurgu yapılırken, günlük hayatta çocuklarıyla çektiği eziyet resmedilmiştir. Bu da, dramatisasyon öğesini besleyen unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Haberlerde, savaşın yollara

düşürdüğü anneler ve çocuklar hikâyeleştirilmiş ve kadın kucağında bebeği, ya da günlük hayatta çocuklarıyla verdiği mücadele ile tasvir edilmiştir.

10 Ağustos'ta dış haberler servisinin düzenlediği haberde "Ölümden kaçış sürüyor" başlığıyla yaşanan göçün anlatımında dramatik bir anlatım tercih edilirken, görsellerde kıyafetlerin farklılığı göze çarpmaktadır. Böylece, "biz" öznesi icat edilerek ötekileştirilen Ezidilerin bizden olmadığına vurgu yapılmış ve "onların", misafirperver "biz"in yardımına muhtaç olduğu iddia edilmiştir. Gazetede, Türkiye'nin kapılarını açmasına ilişkin haberler, bu tondaki haberlere örnek olarak gösterilebilir.

16 Ağustos tarihli "Zaho ve Duhok'ta insanlık trajedisi yaşanıyor" sürmanşetiyle çıkan haberde yine bir kadının, annenin özürlü çocuğuyla çektiği sefalet anlatılırken, insanlığın artık sınırına geldiği, kadınların ve çocukların savaşın vahşetinde kurban oldukları vurgulanmıştır. Anne çocuğu yıkamaktadır; zor koşullar altında yaşamak durumunda bırakılan bir halk. Kadınlar ise yine günlük yaşamı sürdürmenin ve yaşama bağlı kalmanın aktörleri olarak temsil edilmişlerdir.

Savaş; krokiler yardımıyla reel dünyanın dışında tasvir edilmiş, örneğin "savaş" denildiğinde, uçak, Peşmerge, silah, tank ve çöl gibi görsellerden faydalanılmıştır. Ayrıca haberi çekici kılabilmek adına genellikle hikâyeleştirme stratejisine başvurulmuştur. 17 Ağustos tarihli haberde; manşette savaş krokileri kullanılırken, iç sayfada; başlık "Peşmerge kara harekâtına hazırlanıyor" şeklindedir ve böylece "savaş kapıda" gösterilirken, görsel çocuklu anneleri işaret etmektedir. Bu da, haberi çekici kılan unsur olarak anne-çocuk imgesinin kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Görsellerin hiçbirinde imza bulunmayan *Hürriyet*'te parçalı halde küçüklü büyüklü birçok görsel kullanılmıştır. Görsellerin bir kısmında ellerinde silahlar olan askerler bulunurken, diğer kısmında kadınlar ve çocuklar vardır. Kadınlar ve çocukların toplu halde kaçış yahut sığındıkları noktalardaki savunmasız halleri ağırlıktadır. Görsellerdeki kurbanlaştırıcı görüntüler, altlarına yazılan bazı cümleler ile pekiştirilmiştir. Örneğin; "Seno Süleyman, kucağında bir yaşındaki bebeği Sehran, iki çocuğu Cuacher (4) ile Faysal öylece bakıyor. ", "Katliama ağlayan vekil de yaralı".

Sabah gazetesinde ise haber fotoğraflarında, kurbanlaştırıcı bir duygusallık göze çarpmaktadır. Özellikle çekilen acıları, yaralanmış bedenleri yansıtan fotoğraflar kullanılmıştır; güvenlik koridorundan yürüyen Ezidiler, kurtarılan yaşlı kadın, çocuk ve adam gibi. Buna karşılık Ezidilerin kurbanı olduğu olarak temsil edildiği savaşın diğer aktörleri için şu görseller kullanılmıştır: ABD tankı, silahlı IŞİD üyeleri, Silahlı Peşmerge birliği, direnen Türkmenler.

Yeniçağ gazetesinde, bir haber haricinde tüm haberlerde görsel kullandığı görülmektedir. Görsellerde daha çok göç eden insan grupları, kamplarda yaşayan Türkmenlerin içinde bulunduğu olumsuz yaşam koşulları yer almaktadır. Türkmen milislerin silahlı mücadelesinin anlatıldığı haberlerde, elleri silahlı Türkmen milislerin fotoğrafları görülmektedir. Görsellere eşlik eden alt metinlerde, "İŞİD katliamından kaçan ve sayıları 50 bine ulaşan Yezidiler, yaşadıkları bölgeleri terk ederek Irak'ın kuzeyindeki Duhok kentine göç etmeye başladı.", "Ortadoğu'da hızla büyüyen kanlı İŞİD örgütünün eylemlerinden en çok Türkmenler zarar gördü. Türkmenlerin bir bölümü Sincar Dağı'na sığındı", "Terör örgütü İŞİD'in katliamından kaçan Türkmen soydaşlarımız, sağlık açısından oldukça yetersiz kamplarla hayata tutunmaya çalışıyor.", "Telafer'den kaçıp Sincar Dağı'na sığınan 2 bin Türkmen, Yezidilerle birlikte aç susuz ölüm kalım mücadelesi vererek kurtarılmayı bekliyor.", ifadeleri ile Ezidilerin yanında Türkmenlerin varlığına vurgu yapılmakta ve çoğunlukla aynı durumda betimlenen bu iki halk arasında Türkmenlerin mağduriyetinin altı çizilmektedir.

Mikro yapılar

Van Dijk'in mikro yapı analizi; sentaktik analiz, bölgesel uyum, kelime seçimleri ve retorik analizi kapsamaktadır. Haber metinlerinde kullanılan kelimeler de ideolojik yapılanmanın anlaşılması açısından mikro yapı içinde analiz edilirken, kelime seçimleri, aktörler hakkındaki inanç ve ideolojiler ortaya koyar niteliktedir (Doruk, 2013, s. 115).

Kelime seçimleri

Haberin temel unsurları olan mekân ve aktörlere dair isimlerin aktarılmasında bile gazetelerin yaklaşımları arasındaki farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin *Evrensel* ve *Birgün*, saldırının mekânını, bölgesel ismi olan "Şengal" olarak sunarken; *Sabah*, *Hürriyet* ve *Yeniçağ*, Türkçede geçen haliyle "Sincar"ı kullanmıştır. *Cumhuriyet* gazetesi ise iki kullanıma da yer vermiştir. *Birgün*, *Cumhuriyet* ve *Hürriyet*, metinlerde "Ezidi" kelimesini tercih ederken; *Evrensel*, söz konusu halkın kendini tanımlama biçimine hassasiyet göstererek, kelimeyi "Êzidi" olarak kullanmıştır. Öte yandan *Yeniçağ* ve *Sabah* gazeteleri ise karşı konumlanmanın tanımı olan "Yezidi"yi kullanmaktadır.

Evrensel gazetesinin haberlerinde aktörlerin temsilinde kullanılan kelimelerin, gazetenin ideolojik tutumuyla birebir doğru orantılı olduğu görülmüştür. Gazete, Kürtçe konuşan bir halk olan Ezidileri, ana dillerindeki gibi "Êzidiler" şeklinde temsil eden tek gazete olmuştur. İŞİD için düşmanlaştırıcı ifade kullanılmamış; ancak işgali altındaki bölgelerde yaptıkları aktarılarak İŞİD karşısındaki mesafe net bir şekilde korunmuştur. "İŞİD militanları" ifadesinin çok nadir kullanıldığı görülmüş; haberlerde yalnızca "İŞİD" ismi kullanılarak ekstra yönlendirme yapılmamıştır. Buna karşılık Kürt güçleri ve Ezidilerin İŞİD karşısındaki mücadelesine ilişkin olumlu kelime çokça kullanılmıştır; "direniş", "gerilla",

“savaşçı”, “militan” gibi. Örneğin “Şengal’de direniş ve trajedi bir arada” (7 Ağustos 2014) başlıklı haberde, “direniş” ve “trajedi” kelimelerini bir arada kullanarak, trajediye karşı gelmenin yolunun “direniş”ten geçtiği vurgulanmıştır.

Birgün gazetesi, 17 Ağustos 2014 tarihli haberini “Erdoğan’ın unsurları yine katliam yaptı” başlığıyla vermiştir. Haberde IŞİD üyelerinin Şengal’in en büyük köylerinden biri olan Kojo’da yaşayan Ezidilere “Ya Müslüman olun ya da ölün” diyerek baskı yaptığı ve halkın bunu reddetmesi üzerine 80 kişinin öldürüldüğü bir katliamın gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Olay bir sebep sonuç ilişkisine dayandırılarak aktarılmış olsa da, haberde dikkati çeken nokta *Birgün* gazetesinin, IŞİD mensuplarını tanımlarken, “Erdoğan’ın unsurları”, “militanlar”, “milisler” gibi ifadelerle başvurmasıdır. Söz konusu ifadeler, barış gazeteciliğinin ilkeleriyle çelişmektedir; çünkü burada hem “etiketleyici” hem de “suçlayıcı” bir tavır vardır. “Erdoğan’ın unsurları” nitelemesi ile IŞİD ve Türkiye arasında bir bağlantı olduğu anlatılmak istenirken, bu ifade “IŞİD’e destek olmak için Türkiye’ye ödeme yapıldı” alt başlığıyla güçlendirilmeye çalışılmıştır. Ancak kaynak olarak sadece Katarlı muhaliflerin bilgisine yer verilip, birden çok kaynağa başvurulmaması, iddianın suçlayıcı yönünü ortaya koymaktadır. Bu durumda kaynakların dengeli kullanımından bahsedilemeyeceği gibi, hızlı bir etiketleme ve suçlama sebebiyle çözümden yana bir dilin varlığından söz etmek de zordur.

Birgün muhabirinin Silopi ve Cizre’deki kamplarda kalan Ezidilerle görüşerek tanıklıklara dayalı haberi, ajitasyon yönü kuvvetli ara başlıklarla hikâyelendirilmiştir: “Saldırıya uğradık, çok insan öldü”, “Çocuklar annelerini soruyor”, “Ölüm kolay ama çocuklar var”, “Erkekleri canlı canlı gömdüler”, “Bir daha dönmeyiz” gibi. Kamplara ilişkin yapılan devam haberlerinde Ezidiler; “sığınmacı” ve bir haberde “yurttaş” olarak, yani “biz” ve “öteki” olarak konumlandırılmıştır.

Cumhuriyet gazetesinin 5 Ağustos 2014 tarihli birinci sayfadan “Kaçış Yolunda” başlığıyla verilen haberin başlığı iç sayfada “Katliamdan Kaçış” olarak değişmiştir. Haberin spotunda kullanılan “katliam” ve “canını kurtarmak” gibi ifadelerle, şiddetin tarafları ve görünen yüzü ön plana çıkarılırken, şiddetin görünmeyen yüzü ikinci planda ele alınmıştır. 16 Ağustos 2014 tarihli “Kucağında felçli kızı 7 gündür dağlarda” başlıklı sürmanşet haberin spotunda “Zaho ve Duhok’ta insanlık trajedisi yaşanıyor” ifadesi kullanılmıştır. Haberin içeriğinde IŞİD’in “vahşeti” ve Ezidilerin yaşadığı “insanlık trajedisi” ifadelerine yer verilmiştir.

Sincar – Şengal kullanımını ilk sayfada bu kez birlikte görmek mümkündür; “Sincar” (Şengal) denildikten sonra haberin iç sayfadaki devamında kullanım detaylandırılmıştır: “... Kürt ve Ezidilerin ‘Şengal’, Arap ve Türkmenlerin ‘Sincar’ olarak adlandırdıkları...”. Gazete Sincar/Şengal kullanımında, farklılığın kökenini birkaç haberde belirtmekle birlikte Sincar Dağı ifadesini esas kullanım olarak benimsemiştir. Özellikle ilk sayfada Şengal ifadesine ya parantez içinde yer

verilmiş ya da hiç kullanılmamıştır. Bu da gazetenin ulusalcı geleneği devam ettiren sol-merkez olarak işaretlenebilecek siyasal konumuna dair ipucu vermektedir.

Hürriyet'te yer alan haberlerin 2'si hariç tamamının başlığında "Üçgen savaşı", "Vur emri", "Gel kocanın kafasını al" gibi savaş ve şiddet sözcükleri kullanılmıştır. Habere dikkat ve ilgi, şiddet sözcüklerinin çarpıcılığı ile çekilmeye çalışılmıştır. Yaşanan olayların sunumunda savaş ve şiddetin görünür sonuçlarına odaklanılmıştır. Savaşın nedeni IŞİD'in vahşeti olarak sunulmuş, yaşanan olaylar tarihsel bir açıklama ile ele alınmamıştır. Herhangi bir açıklamasına yer verilmeyen IŞİD, "katliam" "vahşet" gibi şiddet sözcükleri ile birlikte şeytanlaştırıcı bir dil ile betimlenmiştir. Diğer taraf olan Ezidi halkının yaşadıkları ise "IŞİD'ten kurtulan hastalıktan ölüyor", "Köprüye varan hayatta kalıyor", "50 derece sıcakta can pazarı" gibi ifadelerle aşırı duygusallaştırıcı bir şekilde aktarılmıştır.

Sabah gazetesi, bir topluluğun kabul gören ve resmi isimleri olan "Ezidi" yerine, "Yezidi" ifadesini kullanmıştır. Gazetenin, Ezidilerin rahatsız oldukları "Yezidi" ifadesini ısrarla kullanması, düşündürücüdür. IŞİD'den bir "terör örgütü" olarak bahsedilmesi veya IŞİD'liler için militan sözcüğünün kullanılması da bu yapılanmaya yönelik bakış açısını ortaya koymaktadır. Haberlerinde savaş ve çatışma ön planda olan *Sabah* gazetesi, çatışmanın görünür sonuçlarına ve şiddete dair detaylara odaklı bir tutum izlemiştir. Böylelikle, IŞİD'in Ezidi ve Türkmenlere uyguladığı şiddeti ana eksene alarak, zorlandıkları göçü ve göç sırasında gerçekleşen ölümleri, en zorlu şartlar altında hayatta kalma mücadeleleri olarak dramatize edip, kurbanlaştırıcı bir dil kullanmıştır. 16 Ağustos 2014 tarihli haberde ise, Irak'tan kurtarılacak Fransa'ya getirilen Ezidi bir ailenin, basın karşısına geçerek, IŞİD'in Musul'da kurduğu insan pazarında 700 Ezidi kadını ortalama 150 dolara sattığına dair açıklaması aktarılmıştır. Haberde olayın tanıklarının ifadesine başvurulmasını olumlu bir tutum olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak haberin başlığının, "Ezidi kadınları köle gibi sattılar" gibi kurbanlaştırıcı bir söylem içinde sunulması, yine yalnızca şiddetin görünür ve trajik neticelerini vurgulamaktadır.

Yeniçağ da Ezidiler için "Yezidiler" kelimesini kullanarak, bu topluluğun kendini ifade ediş biçimi karşısındaki tutumunu net bir şekilde göstermiştir. Gazetede Türkmenler dışındaki tüm diğer etnik ve uluslararası grupların ötekileştirildiği bir dil baskın haldedir. IŞİD bir "terör örgütü" olarak tanımlanmakta, Türkmenlerden ise "Türkmen soydaşlar" olarak bahsedilmektedir. Ezidiler ise, gazeteye göre zaten Müslüman olmadıkları için IŞİD'in hedefinde olan bir etnik gruptur.

Yeniçağ, işgal ile Sincar ve Kuzey Irak bölgesinde gerçekleşen zorunlu göçün, IŞİD tarafından "kâfir" olarak görülen Ezidilerin bölgede yaşamasından kaynaklandığını ve Ezidiler yüzünden Türkmenlerin de tehlike altında olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada gazetenin söylemi "insani kriz" bağlamından uzaklaşarak aynı topraklarda yaşayan Ezidilerin ötekileştirildiği, hatta IŞİD'in silahlı mücadelesinin Türkmenleri etkilemesinin asıl sorumlusunun Ezidiler

olduğunu işaret eden bir hal almaktadır. Ancak aynı şekilde Şii olmalarından, yani inançlarından dolayı IŞİD'in hedefi haline gelen, Türkmen kasabası Emirli'deki çatışmalarda Türkmen milislerinin yalnız kalması ve hiçbir destek olmadan iki aya yakın süredir IŞİD'e karşı "tek başına direnmesi" öne çıkarılmıştır. *Yeniçağ*'ın haberleri "ırka" bağlı olarak farklı yorumladığı ve yansıttığı, söylemin IŞİD'e maruz kalan topluluğun kimliğine bağlı olarak değiştiği görülmektedir.

Haberlerin retoriği

Evrensel gazetesinde analiz sonucu elde edilen en önemli bulgulardan biri, Şengal Dağının işgal edilmesi olayı ve sonuçlarını, Kürt siyasal hareketi kapsamında değerlendirilmiş olmasıdır. Haberlerin büyük çoğunluğunun Dünya sayfası yerine Doğu-Güneydoğu sayfasında verilmiş olması, bunun başlıca göstergesidir. Haberlerde Kürt hareketinin Türkiye'deki temsilcileri, Rojava, IŞİD'le çatışmalar ve Şengal Dağı işgali arasında bağlar kurulmuş ve bu konular, bir bütünlük içinde ele alınmıştır. İncelenen konu, Kürt sorunu ve Suriye iş savaşına ilişkin resmi politikaların bir sonucu olarak değerlendirilmiş, Türkiye'deki Kürt sorunundan yalıtılmamıştır. Yapılan haberler, IŞİD'e karşı Kürt mücadelesinin meşruluğunu olumlar biçimindedir. Ezidilerin, bu açıdan da gazetenin başlıca gündemleri arasında yer almış olması muhtemeldir.

Evrensel gazetesinin konuyla ilgili haberleri, IŞİD'e karşı Kürtlerin mücadelesini olumlar niteliktedir. IŞİD, bölgede yaşayan halkların ve kültürlerin, özellikle de kadınların varlığını tehdit eden bir aktör olarak değerlendirilmekte; buna karşı verilen mücadele ise meşru görülmektedir. Olay Türkiye'nin sınırlarında yaşanmış olsa da iç politikadan ayrı görülmemiş; gazetenin sosyalist duruşu, konunun değerlendirileceği politik hat üzerindeki belirleyici olmuştur.

Evrensel'in haberlerinde Türkiye'deki devlet kurumları da, IŞİD'den sonra Ezidileri mağdur eden aktörler olarak temsil edilmiştir: Pasaportu olmayanlar için "geçirmeyin" emri veren Valilik, Ezidileri sınırda bekleten, biber gazlı ve silahlı saldırıda bulunan asker, Ezidilere sağlık hizmeti vermeyen Sağlık Bakanlığı... Buna karşılık Halkların Demokratik Partisi'nin yönetiminde bulunduğu Silopi, Cizre ve Viranşehir belediyeleri ile kitle örgütleri, Ezidilere yardım eden, onlarla dayanışma içinde olan kurumlardır. Bölgedeki Kürt güçleri ise; IŞİD'e karşı meşru mücadele halindeki güçlerdir ve diğer gazetelerden farklı olarak tüm örgütlerin isimlerine kısaltmalarının açıklamalarıyla birlikte yer verilmiştir. PKK'nin temsili ise; diğer Kürt güçlerinden de destek isteyen Ezidilerin IŞİD'e karşı yardım istediği ve bu yardım karşısında minnettar olduğu, Suriye'deki Kürt güçleriyle birlikte hareket eden bir örgüt olduğu yönündedir.

Haber kaynakları yönünden ise *Birgün* gazetesi yalnız resmi ağızlara değil, şiddetin sıradan mağdurlarına da kendilerini ifade hakkı tanımıştır. Ancak gerçek tanıklıklardan derlenen haberler, halk odaklı olmaktan ziyade şiddeti dramatize edici eğilime sahiptir. Zaten kutsal savaşın zafer vadeden grubu da birleşik Kürt

silahlı güçleridir. Bu silahlı güçlerin resmi kaynaklarında sürekli zafer vaadinde bulunmakta ve gazete de bu beyanatları çözümlü ancak zaferde gören bir söylemle düzenlemektedir

Sabah gazetesinde 7 Ağustos 2014'te, ilk sayfada en küçük sütunlardan birinde verilen haber, Dünya Raporu bölümünde devam eden yarım sayfalık yeriyile Ezidi ve Türkmenlerin çaresizliğini gündeme taşıırken aynı zamanda Bağdat'ın 160 km kuzeyindeki Amerli bölgesinde bulunan 34 köyün tamamını ele geçiren IŞİD'in "engellenemez" ilerleyişi karşısında Türkmenlerin "zayıf" direnişinden söz etmektedir. Çatışma sahası ise IŞİD karşısında Peşmerge, PYD, PKK güçleri ve Irak ordusunun devreye girmesiyle daha net bir biçimde iki tarafa ayrılır. Bu haberde dikkat çekici bir nokta ise olayın zarar gören taraflarından biri olan Ezidilerin, Habur Sınır Kapısı'ndan Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra Anadolu Ajansı'na yaptıkları açıklamalara yer verilmesidir. Bu şekilde yalnızca resmi kaynakların kullanıldığı elit odaklı bir anlayıştan ziyade, çatışmadan etkilenen sıradan insanların sesine de gazetede yer verilmiş olması olumlu bir yaklaşım olarak ortaya çıkar.

IŞİD'in saldırıları sonrasında Musul kentindeki Sincar Dağı'nda bir hafta mahsur kalan binlerce Ezidinin, karadan oluşturulan güvenlik koridoruyla kurtarılmaya başlandığını haber veren 10 Ağustos 2014 tarihli haberse, olaya yapılan insani destek ve yardımı vurgulaması açısından önemlidir. Hatta Ezidi kökenli milletvekili Vian Dakhil'in AFP ajansına "Hâlâ binlerce Yezidi dağlarda sıkışmış durumda. Eğer bir ya da iki gün içinde ulaşılmazsa yüzlercesi açlık ve susuzluktan ölecek" şeklindeki açıklamasına yer verilmesi, olayların kamuoyu tarafından sadece katliam ve çatışma olarak algılanmasını engellemekte ve yaşananları daha insani bir yönden sunmaktadır.

Sabah gazetesi, "Sincar'da büyük trajedi: IŞİD 250 bin kişiyi yerinden etti" (5 Ağustos 2014) başlıklı haberde, özellikle 88 Ezidi erkeğinin toplu şekilde infaz edilmesi anlatılmış, IŞİD'in bölgede Ezidilerin ziyaret ettiği türbe ve dini mekânları da yakıp yıktığı ve tüm bunların karşısında Peşmerge'nin hiçbir varlık gösteremediğine vurgu yapılmıştır. Peşmerge'nin pasif halinin krizi derinleştirdiği, bunun neticesinde IŞİD'i durdurabilecek hiçbir gücün olmadığı belirtilirken, burada bu çatışma odaklı haberin IŞİD'i bölgenin "şeytani" ve "yenilmez" gücü ilan ederek onun söz konusu gücünü "yücelttiğini" söylemek mümkündür. Ayrıca, çözüm odaklı bir yaklaşıma rastlanmadığı gibi, silaha/silahlanmaya vurgu yapılarak şiddetin yaralı ve ölü sayısı gibi maddi zararlarını ön plana çıkartmaktadır.

Yeniçağ'ın 5 Ağustos'ta Sincar'ın işgali ile ilgili, "İktidar Türkmenlere kinli" başlıklı haberinde, Türkiye hükümetinin Türkmenlere destek vermekten kaçındığını söylemekte, haber iç sayfada "Suriyeliye geçiş serbest bize ise pasaport şart" başlığı ile verilmektedir. İç sayfadaki haberde, Türkmenler, Suriye'deki savaştan etkilenerek Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyelilerle karşılaştırılmakta, Ezidilerle yaptığı karşılaştırmada olduğu gibi Türkmenleri kurbanlaştırmaktadır.

Yeniçağ'da Türkmenlerin mağduriyetinin anlatıldığı haberlerin yanı sıra, Sincar'ın IŞİD tarafından işgali sonrasında uluslararası toplumun bölgeye verdiği desteğin, ABD'nin insansız uçaklar ile müdahalesi ve bölgedeki Peşmergelere verdiği desteğin ileride PKK üzerinden Türkiye'ye karşı kullanabileceği konusunda görüşlere yer vererek, konuyu Türkiye'nin iç güvenlik sorunsalı olarak görmeye ve yansıtmaya başlamıştır. "Türkmen Katliamında İsrail Oyunu", "Petrol Bölgesinde Etnik Operasyon", "Musul Barajı için ABD-Kürt ittifakı", "PKK'ya silah var Türkmen'e niye yok?" başlıklı haberlerinde, Sincar'ın kurtarılması ve IŞİD etkisini azaltılmasına ilişkin müdahalelerin, Türkmenlerin petrol bölgesinden sürülerek uluslararası güçlerin bölgedeki petrolü ele geçirmesi için uygulanan taktiklerin bir parçası olarak yorumlanmaktadır. Geleceğe yönelik konunun çözümüne ilişkin bir bakış açısı sağlamayı hedeflemeyen, bölgedeki çatışmanın farklı bir şekilde devam edeceğine dair yorumlarla süreci analiz etmektedir.

Bulguların barış gazeteciliği açısından değerlendirilmesi

Evrensel gazetesinin haberleri barış gazeteciliği açısından incelendiğinde; haberlerin şiddet/savaş yönlendirmeli olduğunu söylemek mümkündür. Çatışmanın biçimlenmesi açısından gazetenin konuyu; iki aktör üzerinden değerlendirdiği, ancak hedef ve mesele açısından konuyu bağlamı ve arka planı ile ele aldığı söylenebilir. Şiddetin etkileri süregendir, IŞİD temsili üzerinden yürütülen savaş ise, barış ve özgürlük getireceği için "kutsaldır". Sorunun kaynağı savaştır, hatta savaşın arkasında yatan nedenlerdir. Sonucu ortaya çıkaran neden, aktöre indirgenmemiştir ve aktör, aslında bir ideoloji ve değerler sisteminin temsilidir. Şiddet uygulayan IŞİD'dir ve çatışmanın diğer tarafı olan Ezidiler ve Kürtler, mağdur, bu mağduriyetten kurtulmak için meşru bir savaşa dâhil olan özneler olarak temsil edilmektedir. Barış, IŞİD'in bölgeden silinmesi ile gelecektir çünkü IŞİD, bölgenin ve bölge halklarının geleceği için tehdit oluşturmaktadır.

Birgün gazetesi barış gazeteciliği açısından incelendiğinde ise, çalışmaya konu olan haberlerin genel olarak şiddet/savaş yönlendirmeli olduğu söylenebilir. TİHV'nın raporunun haberleştirildiği 23 Ağustos tarihli haber istisna oluşturmak suretiyle tüm haberlerin metinleri IŞİD'e karşı Kürtleri sabitlemiş, Ezidileri ise mağdurlar olarak yerleştirmiştir. Özellikle Kürt silahlı güçlerinin IŞİD'e karşı birleşir gösterilmesi, *Birgün* gazetesinin çatışmayı biçimlendirirken "2 grup 1 hedef" şeklinde haber yapmasına imkân tanımıştır. Barış gazeteciliği bir savaşta ya da çatışmada pek çok grup ve pek çok hedef olduğunu ifşa etmek gerektiğinin söylerken, *Birgün* gazetesinin söylemi, aksi şekilde şiddetin görünür etkileri üzerinde durmuş ve savaşı "cihatçı" IŞİD'e karşı kutsal bir anlatı içine yerleştirmiştir. İstisnasız her haberde sorunların kaynağı olarak IŞİD gösterilmiş, ABD gibi figürler ise kimi zaman sorunun, kimi zaman çözümün tarafı olarak temsil edilmiştir.

Analize konu olan haberlerin hiçbirinde IŞİD'in sesi duyulmamaktadır. Bu yüzden de haberler propaganda formatında yapılmamıştır, öyle ki yaptığı katliamlar

dışında sesi hiç duyulmayan IŞİD, bu sessizlik içerisinde ifşa edilecek yalanlar da söylememektedir. Öldürülen IŞİD militanları ancak resmi açıklamalardaki sayılar olarak kalmakta ve "cihatçı" IŞİD savaşın "kötü" tipini oynamaktadır. Barış gazeteciliğinin son kategorisi olarak da, barışın daim kılınmasına dair çabalar, yalnızca *Birgün* gazetesinin söylemine sığdıramayacak gerekçelerle, haberlerde hiç yer bulmamıştır. Öyle ki barışı kurmanın yegâne yolu "cihatçı" ve dolayısıyla yayılmacı IŞİD örgütünün ortadan kaldırılmasından sonra müzakere edilecek bir husus gibi gözükmemektedir.

Cumhuriyet gazetesinde çatışmanın tarafları net olarak belirtilmekte ve kullanılan kelimeler savaşı betimlemektedir. Çatışmanın çözümüne dair ipuçları vermekten ziyade, bölgenin durumuna ait tespitler yapılmıştır. Barış gazeteciliğinin önerdiği olası çözümler için yaratıcı zeminlere işaret etme misyonu bu haber pratiğinde gerçekleşmemiştir. 17 Ağustos 2014 tarihli haberde geleceğe dair yapılan öngörüler yine savaşın nerede nasıl patlak verebileceğine yönelik olup, şu ifadeler dikkat çekmektedir: "... Ve burada ABD'nin hava desteği altında Peşmergenin kara harekâtının başlamasının eli kulağında olduğu söyleniyor."

Cumhuriyet gazetesi, dört hafta boyunca konuyu gündemde tutarak özellikle konunun insani kriz boyutuna dikkati çekmiştir. Çatışmanın çözümüne dair gerekli zeminin nasıl yaratılabileceğine dair görüşler yer alması da, Birleşmiş Milletler yardımlarının bazı bölgelere ulaşmadığı yönünde verilen bilgiler, Ezidi ve Türkmenlerin sesinin uluslararası kamuoyuna duyurulması açısından önem taşımaktadır. *Cumhuriyet*'in kısmen de olsa barış gazeteciliği önermesine, ikiden fazla aktöre ses vermesi ve insani krizi önemsemesi bakımından yaklaştığı varsayılabilir. Ancak yine de, ötekileştiren bir hikâyeleştirme biçimi ve şeytanlaştırıcı söyleme teslim olunduğu gözlemlenmektedir.

Hürriyet gazetesinde, Ezidi halktan kişilerin özellikle kadın ve çocukların yaşadıklarına toplu olarak fotoğraflarda yer verildiği gibi, kişilerin kendi ağzlarından açıklamalara da yer verildiği görülmüştür. Bu durum barış gazeteciliğinin ilkelerinden olan resmi yetkililer dışında halkın sesine de yer vermeyi karşılamaktadır ancak Ezidi topluluğunun hâlihazırda yetkili resmi kurumlarının bulunmaması da bu durumun nedeni olarak görülebilir. *Hürriyet* gazetesi haberleri, birçok açıdan barış gazeteciliği kriterlerine uygun görünmemektedir. Hiçbir haber tüm kriterleri karşılamadığı gibi, bütün haberlerde savaş haberciliği unsurları daha baskındır.

Sabah gazetesinde gerek haberlerin konumu ve azlığı, gerekse de sadece kaç kişinin öldüğü ve yaralandığına dair nicel bilgilerin sunulması, gazetenin savaşa ve çatışmalara dair aktif bir rol ve sorumluluk üstlenmemeyi seçtiğini göstermektedir. Böyle bir sorumluluk üstlenmekten kaçınmakla birlikte, savaştan zarar gören tarafların kurbanlaştırıcı bir dille tanımlanmaları, IŞİD'in önünde durabilecek hiçbir gücün bulunmadığı vurgusu veya silah ve mühimmat desteğinin artırılma çabasına yönelik haberler ise şiddeti beslediği için barış gazeteciliği için kabul edilebilir bir gazetecilik anlayışı değildir.

Sabah gazetesi çoğunlukla, gerek şiddeti ayrıntılarıyla betimleyen tavrıyla, gerek metinler ve görseller aracılığıyla kurduğu dille, gerekse de çatışmanın arka planına hiçbir şekilde değinmeden yalnızca “kimin” “ne” yaptığına dair sunduğu enformasyonla çatışmayı ve savaşı besleyen bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Savaştan zarar görenlerin sesine zaman zaman yer verilmesi olumlu bir özellik olsa da, bu haberlerin hiçbiri gazetenin kendi çabasıyla okuyucuya ulaşması sonucu yapılmış haberler değil, başka kaynaklardan edindiği bilgilerle oluşturduğu haberlerdir. Üstelik haberlerin çoğunda elit odaklı tutuma, halk odaklı tutumdan daha fazla başvurulmuştur. Dolayısıyla gazetenin, barış gazeteciliği ilkelerini karşılamaktan uzak olduğunu söylemek mümkündür.

Yeniçağ gazetesi, kendilerini “Ezidi” olarak adlandıran bir etnik gruba, “Yezidiler” olarak hitap etmektedir. *Yeniçağ* bu tercihinin tarihsel açıklamalara bağlayarak, bu kullanım şekillerini açıklamaya ve kabul ettirmeye çalışmıştır. *Yeniçağ*’ın, bu etnik grubu kendilerini ifade ettikleri gibi değil, kendi atfettikleri isimle anması, barış gazeteciliğinin ilkeleri ile uyuşmamaktadır. *Yeniçağ* haberlerinde Türkmenler dışında hiçbir tarafa söz verilmemiş, kısıtlı olarak Ezidilerin yaşadığı insani krize yer vermek dışında Ezidilere bu haberlerin tarafı olarak yer verilmemiştir. Türkmenler farklı etnik gruplarla karşılaştırılarak, diğer etnik gruba karşı mağdur olarak konumlandırılmakta, tüm haberler Türkmenleri merkeze alarak sınırlı bir bakış açısından verilmektedir. *Yeniçağ* gazetesinin, Türkmenler dışında tüm etnik grupları ötekileştirici dili, barış gazeteciliğinin ulaşmak istediği amacın tam tersine hizmet etmektedir. Gazete, Sincar üzerinden, “Türklük ve Türk ırkına” ilişkin tarihsel ve güncel çatışmaları yeniden üretmek ve Türklük dışındaki tüm tarafları ötekileştirerek, konuyu tek boyutlu hale getirmektedir.

Sonuç

Çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde, varsayımlarımızın büyük ölçüde doğrulandığı görülmüştür. Ezidi ve Türkmenlerin hedef alındığı saldırılar ve içinde buldukları çatışmalara ilişkin haberler, gazetelerin siyasi tutumları ve dolayısıyla, siyasi iktidar karşısındaki konumlanışlarıyla paralellik göstermiştir. Benzer şekilde, Ezidiler ve Türkmenlerin temsili, gazetelere göre büyük ölçüde değişmiştir. Ezidilere dair haberlerin en çok yer aldığı *Evrensel* gazetesinde, yalnızca Türkmenlere ilişkin tek bir haber yapılmış; Türkmenler, IŞİD tarafından mağdur edilen ve buna karşı mücadele eden Ezidilerin ana aktör olduğu haberlerde ancak yan unsur olabilmişlerdir. Buna karşılık Türkmenlerin en çok temsil edildiği gazete *Yeniçağ*’da ise Ezidiler, “Yezidiler” olarak adlandırılmış ve ötekileştirilmişlerdir. Yapılan gazeteciliğin, “biz” ve “öteki” ikiliğini devam ettirdiği ve barış gazeteciliğinin imkânlarını boğduğunu söylemek mümkündür.

Haberlerin içerisindeki en temel unsurların aktarılması da dâhil olmak üzere söylemsel tercihler, gazetelerin yayın kimlikleri ve yayın politikaları ile ideolojik tutumlarına ilişkin önkabulleri desteklemiştir. IŞİD saldırısından etkilenen iki etnik grup olan Ezidilerin ve Türkmenlerin haberlerde yer alma ağırlığı da yine bu

konumlanmalar ile doğrudan bağlantılıdır. En çok habere yer veren gazetelerin *Evensel* ve *Yeniçağ* olması; konunun diğer gazeteler için güncelliğini kaybettiği tarihlerde bile ardıl yönleriyle gazetelerin ana gündemleri arasında yer alması, tesadüf değildir. Bunun yanı sıra, Ezidiler ve Türkmenlerin, “mağdur” olan topluluklar olarak temsil edilmekten ziyade, ideolojik bir tutumla “biz/öteki” şeklinde temsil edildiği görülmüştür.

Elbette bu saptamalar, barış kaygısıyla yapılabilecek bir gazeteciliğin önündeki engellerle dolaysız bir biçimde bağlantılıdır. Örneğin yapısı gereği kâr amaçlı bir özellik gösteren medyanın bu anlamda, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de barışı kısa vadede kârlı bulmaması hiç de şaşırılacak bir durum değildir. Shinar’ın (2004) da belirttiği gibi, rekabete, yüksek haber değerine ve izlenme oranlarına dayalı bir ekonomik yapılanmaya sahip medyanın, barış yerine savaşı tercih etmesi oldukça olağandır. Kurumsal engellerin yanı sıra kimi ideolojik yaklaşımlarda da barış gazeteciliğinin engelleri kapsamındadır. Araştırmamızın çoğu örneğinde de rahatlıkla gözlemlendiği üzere, medya uluslararası çatışmalar gibi konularda etnik merkezci bir dünya görüşüyle hareket etmekte veya kendini mevcut iktidarın politikalarından kolay kolay ayrı tutmamaktadır. Bu sebeple, örneğin Ezidilerin *Evensel* gazetesi tarafından aşırı içselleştirici bir tonla sahiplenilmesi veya *Yeniçağ*’ın Ezidilerin yaşadıklarını neredeyse yok sayarak sadece Türkmenlerin sesine kulak vermesi ve onları sahiplenmesi, söz konusu ideolojik tutumlardan kaynaklanmaktadır.

İşgalin ardından yapılan tüm bu haberlerden yola çıkarak, Türkiye’de medyanın barışı özendirmede merkezi bir rol oynadığını, çatışma zamanlarında barışı özendirici bir misyonla hareket ettiğini söylemek ise ne yazık ki çok zor görünmektedir. Türkiye medyası, gerek söylemiyle, gerek olayın taraflarına dair tutumuyla, gerekse de görsellerin sunum biçimleriyle propaganda ve ajitasyon yoluna giderek, bir barış ortamı kurulmasına çalışmak şöyle dursun, şiddeti en detaylı hâliyle betimleyerek, bunun için nicel değerlere başvurmadan da geri kalmadan, çözüm odaklı olmaktan son derece uzak bir gazetecilik anlayışı ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Alankuş, S. (2016). Barış Gazeteciliği El Kitabı. İstanbul: IPS İletişim Vakfı.

Birgün gazetesi, 04-31 Ağustos 2014 sayıları.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi (5 Şubat 2013), Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, Erişim: 03.01.2016. http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/CoISyria/A.HRC.22.59_en.pdf

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (Human Rights Office of the High Commissioner for Human Rights), Report on the Protection of Civilians in Armed Conflict in Iraq: 6 July – 10 September 2014, Erişim: 03.01.2016, http://www.ohchr.org/Documents/Countries/IQ/UNAMI_OHCHR_POC_Report_FINAL_6July_10September2014.pdf

Cumhuriyet gazetesi, 04-31 Ağustos 2014 sayıları.

Doruk Ö. (2013). Disiplin Toplum ve Haber Söylemi: Gökkuşuğu Derneği'nce Yapılması Planlanan Yürüyüşün Engellenmesine İlişkin Haberlerin Çözümlemesi, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi. Mart 2013, Sayı 1, Cilt 2, Erişim: 05.01.2016, <http://egifder.gumushane.edu.tr/article/view/5000006384/5000006813>

Durna, T. ve Kubilay, Ç. (2010). Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlenmeleri. Tezcan Durna (Der.), Medyadan Söylemler içinde (47-83). İstanbul: Libra.

Evrensel gazetesi, 04-31 Ağustos 2014 sayıları.

Giritli İnceoğlu, Y. ve Akgün Çomak, N. (2009). Teun A. Van Dijk. Y. G. İnceoğlu ve N.A. Çomak (Ed.), Metin Çözümlenmeleri içinde (19-77). İstanbul: Ayrıntı.

Hürriyet gazetesi, 04-31 Ağustos 2014 sayıları.

İnal, M.A. (1996). Haberi Okumak. İstanbul: Temuçin.

Lynch, J ve McGoldrick, A. (2005) Peace Journalism: Conflict and Peacebuilding. Hawthorn Press.

McGoldrick, A. ve Lynch J. (2000). Peace Journalism: What is it? How to do it?. Erişim:11.12.2015. https://www.transcend.org/tri/downloads/McGoldrick_Lynch_Peace-Journalism.pdf

Sabah gazetesi, 04-31 Ağustos 2014 sayıları.

Shinar, D. (2004). Media Peace Discourse: Constraints, Concepts and Building Blocks. Conflict & Communication Online. Vol. 3, No. 1/2. Erişim: 05.01.2016, http://www.cco.regener-online.de/2004/pdf_2004/shinar_2004.pdf

Van Dijk, T.A. (1988). News Analysis: Case Studies of International and National News in the Pres. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Van Dijk, T.A. (1988). News as Discourse. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Van Dijk, T. (2015). Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım (N.Ateş, Çev.). B. Çoban ve Z. Özarslan, (Ed.), Söylem ve İdeoloji içinde (15-101). İstanbul: Su.

Yeniçağ gazetesi, 04-31 Ağustos 2014 sayıları.

31 Ekim 2016 - 06 Kasım 2016 haftası Tiraj Tablosu, Medyatava.com, Erişim: 14.11.2016, <http://medyatava.com/tiraj>